

مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی در طلاب و دانشجویان

The Comparison and Relationship between Religious Orientation and Practical Commitment to Religious Beliefs with Marital Adjustment in Seminary Scholars and University Students

*R. Rasouli, Ph.D.**

دکتر رویا رسولی *

استادیار گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه الزهراء

S. Soltane gerd faramarz, M.A.

سمیه سلطانی گرد فرامرز

کارشناس ارشد مشاوره

دریافت مقاله: 89/10/13

دریافت نسخه اصلاح شده: 91/11/18

پذیرش مقاله: 91/12/1

چکیده:

Abstract

Spirituality and faith are powerful aspects of human experience. So, it is important to consider the relation between faith, beliefs, and marriage. The purpose of this study was to compare the relationship between religious orientation and practical commitment to religious beliefs with marital adjustment among seminary scholars and Yazd uni-versity students. Research sample consists 200 subjects including 50 student couples and 50 couples of seminary scholars collected via available sampling method from Yazd University and seminary scholars. Research instruments included: 1) Religious Orientation Scale 2) Test of Practical Commitment to

مذهب و ایمان جنبه‌های مهم تجربه بشری هستند. بنابراین اهمیت دارد که به نقش باورهای مذهبی در زندگی زناشویی پرداخته شود. هدف این مطالعه مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی طلاب و دانشجویان بوده است. طرح این پژوهش علی - مقایسه‌ای بوده و آزمودنی‌ها شامل 200 نفر (50 زوج دانشجو و 50 زوج طلبه) بودند که با نمونه‌گیری در دسترس از دانشجویان دانشگاه یزد و مدارس علمیه یزد انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش، مقیاس جهت‌گیری مذهبی بهرامی، پرسشنامه معبد و سازگاری زناشویی (DAS) است.

Religious Beliefs, and 3) Dyadic Adjustment Scale. Correlation analyses showed that a relationship between religious orientation and marital adjustment. Marital adjustment has positive correlation with religiosity and negatively associated with unconstructed religiosity. Also there was a relationship between practical commitments to religious beliefs with marital adjustment in the groups. Relationship between practical commitments to religious beliefs with marital adjustment was higher than relationship between religious orientation and marital adjustment. The results of independent T-test analysis, showed significant differences between university students and seminary scholars in terms of religious orientation, practical commitment to religious beliefs and marital adjustment. Also, practical commitment to religious beliefs, marital adjustment and religious orientation in seminary scholars were higher than students. Marital adjustment in seminary scholars was higher than students due to marital satisfaction because religious persons have faith beliefs. We conclude that faith beliefs impact marital satisfaction, marital adjustment conflict solving, and forgiveness. Negative beliefs about divorce and the believe that god supports marriage, may explain the relationship between commitment to religious beliefs and marital adjustment.

Keywords: Religious orientation, Pract-

داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری همبستگی و t مستقل تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان دادند بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. سازگاری زناشویی با مذهب‌گرایی، همبستگی مثبت و با سازمان‌نیافتگی مذهبی، همبستگی منفی دارد. بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی در هر دو گروه رابطه وجود دارد. همبستگی عمل به باورهای مذهبی با سازگاری زناشویی، بیشتر از همبستگی جهت‌گیری مذهبی با سازگاری زناشویی است. طلاب نسبت به دانشجویان از جهت‌گیری مذهبی، عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی بالاتری برخوردارند و این سازگاری به دلیل داشتن توافق و ابراز محبت بالاتر از گروه دانشجویان نیست بلکه به دلیل رضایتمندی زناشویی بیشتر است. در نتیجه افراد مذهبی به دلیل باورهای مذهبی از رضایتمندی زناشویی و سازگاری بالاتری برخوردار هستند. همچنین اعمال و باورهای مذهبی در افزایش رضایتمندی و سازگاری زناشویی، فرایند حل تعارض و گذشت و بخشندگی تأثیر دارند. همبستگی مثبت عمل به باورهای مذهبی، از طریق باورهای ضد طلاق و باور به این‌که خدا حامی زناشویی است توجیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری مذهبی، عمل به باورهای دینی، سازگاری زناشویی، دانشجویان، طلاب

مقدمه

اجتماع بشری مجموعه‌ای از خانواده‌هاست. خانواده کوچک‌ترین جزء اجتماع است که ستون‌های اصلی آن را زن و شوهر تشکیل می‌دهند. بنابراین لازمه یک جامعه سالم، خانواده سالم و لازمه خانواده سالم زن و شوهر سالم است. وقتی زن و شوهری رابطه سالم و سازگارانه‌ای داشته باشند می‌توانند کانون گرم و سالمی برای فرزندان و کل خانواده فراهم کنند؛ در غیر این صورت نه تنها خودشان قربانی نایمندی خود ساخته می‌شوند، بلکه فرزندان و حتی خانواده‌های نزدیک و در نهایت کل جامعه از این نایمندی متأثر می‌شود. در دهه اخیر رضایتمندی و سازگاری زناشویی و رابطه آن با جنبه‌های مختلف زندگی بشر به‌طور

گسترده‌ای توسط روان‌شناسان مورد مطالعه قرار گرفته است (رسولی، 1386). سازگاری زناشویی فرآیندی است که طی آن فرد سبک زندگی خود را با سبک زندگی طرف مقابل هماهنگ می‌کند و این امر توسط یک مشاهده‌گر خارجی قابل ارزیابی است. سازگاری زناشویی مفهومی است که پیشرفت دوتایی در ازدواج را شامل می‌شود (چودهاری و پاتل، 2009) و به وضعیتی گفته می‌شود که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس خوشبختی و رضایت از هم‌دیگر دارند. سازگاری در ازدواج از طریق درک مشترک از مباحث، تشریک مساعی، تداوم رفاقت¹ و برآوردن انتظارات جامعه از زندگی مشترک مشخص می‌شود (چودهاری و پاتل، 2009).

در اهمیت سازگاری زناشویی می‌توان گفت این امر مهم‌ترین ملاک تعیین‌کننده خانواده با عملکرد خوب است (گریف، 2000)، نقش والدینی را تسهیل می‌کند (کامینگز، مارک و واتسون، 1997)، عمر زن و شوهر را طولانی می‌کند (کومب و روبرت، 1997) و باعث افزایش سلامتی می‌شود (دمو و آلن، 1996). همچنین سازگاری زناشویی، اعتماد، عشق و وفاداری را بالا می‌برد (رویز بلات، کاسلو، ریورا، 1999) و باعث کنترل خشم می‌شود (گودمن، 1999). در مقابل، ناسازگاری زناشویی، طلاق را بالا برده (سایرز و همکاران، 2001) و باعث دل‌بستگی‌های مسئله‌ساز می‌شود (هاوکینز و بوت، 2005) عواملی که سازگاری زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد در فرهنگ‌های مختلف متفاوت است. برای مثال کامو² در پژوهشی نشان داد که درآمد شوهران برای همسران ژاپنی مهم است اما برای همسران آمریکایی مهم نیست (کامو به نقل از هانلر و جنکوز، 2005).

عامل مهم دیگری که کیفیت زندگی زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد سیستم ارزشی و اعتقادی همسران است. تشابه یا تفاوت باورها و ارزش‌های زوج، پویایی زندگی زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این عناصر فرهنگی می‌تواند ناشی از طبقه، نژاد یا فرایندهای اجتماعی شدن باشد. در میان این عناصر نقش مذهب بسیار مهم است، زیرا مذهب یک سیستم اطلاعاتی است (ایمونس، 1999) که برای زندگی هدفمند اطلاعات و دانش فراهم می‌کند. دین به‌عنوان نظام اعتقادی سازمان یافته همراه با مجموعه‌ای از آیین‌ها و اعمال تعریف شده است که تعیین‌کننده شیوه^{۴۳۰} پاسخ‌دهی افراد به تجارب زندگی است (زولینگ و همکاران، 2006). دین شامل کیفیاتی است که به بافت دینی - سنتی فرد اشاره دارد (کلی، 2008) و در شکل‌گیری هویت فرد (نجفی، احدی و دلاور، 1385) مؤثر است. براساس نظریه‌های بسیاری از جامعه‌شناسان از جمله وبر، زیمل، گیدنز و بردیو، و بر خلاف نظر مارکس، امروزه تنها عامل اقتصادی نمی‌تواند تعیین‌کننده شیوه زندگی افراد باشد، بلکه عوامل دیگر از جمله سرمایه-های مذهبی در سبک زندگی انسان مؤثرند (استوری ترجمه، 1386).

با مرور مطالعات پیشین مشخص می‌شود رابطه مذهب و خانواده همواره در سراسر جهان مورد توجه و پژوهش روان‌شناسان بوده است. گرچه به‌نظر می‌رسد تأثیر مذهب در حوزه‌های عمومی مانند سیاست و اقتصاد ضعیف شده است، اما اثر آن در حوزه‌های خصوصی، مانند نگرش‌ها، هنجارها و خانواده هنوز ادامه دارد (مالمن³ و پیترسون⁴، 1999؛ به نقل از یاکسین لو، 2009). 90 درصد آمریکایی‌ها به خدا اعتقاد دارند و 60 درصد می‌گویند مذهب خیلی مهم است (دولاهایت⁵، مارکس⁶ و گودمن⁷، 2004؛ به نقل از یاکسین لو، 2009). 80 درصد مردم آمریکا خودشان را مسیحی می‌شناسند (هاستون⁸، 2003؛ به نقل از یاکسین لو، 2009). سرمایه مذهبی یا دینداری با اغلب مؤلفه‌های سبک زندگی رابطه دارد (نصرتی و ذوالفقاری، 1391).

در این پژوهش منظور از مذهب، دین اسلام است. در اسلام ازدواج به عنوان یک واقعه ارزشمند و مهم در نظر گرفته می‌شود که تعهد به زندگی را نشان می‌دهد. برخی از پدیدارشناسان دینی، دین‌پژوهی را مشغله‌ای می‌دانند که به رشد دینی پژوهشگر هم مدد می‌رساند. مبانی آموزه‌های دینی مبلغ مذهبی با مؤلفه‌های مورد نظر در سبک زندگی رابطه دارد (مهدی‌کنی، 1387). دادلی و کوسیتکی (2006) به بررسی ایدئولوژی مذهبی، تشریفات مذهبی، تجربه و رضایت زناشویی پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد بین اعمال مخصوص مذهبی، انگیزه درونی مذهبی و تجربه مذهبی با رضایت زناشویی همبستگی قوی وجود دارد. بنابراین سؤال اصلی پژوهش این است که "آیا طلاب که در حوزه‌های علمیه درس می‌خوانند و آموزه‌های دینی کامل‌تری

دریافت می‌کنند، نسبت به دانشجویان که در دانشگاه‌ها درس می‌خوانند جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی بالاتری دارند؟" بنابراین، هدف این پژوهش، مقایسه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی این دو گروه است. به همین منظور فرضیه‌های زیر تدوین شده است:

- 1- بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد.
- 2- بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد.
- 3- جهت‌گیری مذهبی طلاب بالاتر از دانشجویان است.
- 4- عمل به باورهای دینی طلاب بالاتر از دانشجویان است.
- 5- سازگاری زناشویی طلاب بالاتر از دانشجویان است.

مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با.../۴۳۱/

روش

پژوهش از نوع علی - مقایسه‌ای است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

کلیه دانشجویان متأهل دانشگاه یزد و طلاب متأهل مدارس علمیه یزد که در سال تحصیلی 88-87 مشغول به تحصیل بوده‌اند، جامعه تحقیق را تشکیل می‌دهند. برای انتخاب نمونه، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس 200 نفر انتخاب شدند که از این تعداد 50 زوج طلبه و 50 زوج دانشجو بودند. به علت عدم همکاری یکی از زوجین در تکمیل پرسشنامه 10 زوج یا 20 نفر کنار گذاشته شد، بنابراین تجزیه و تحلیل برای 180 نفر انجام شد.

نمونه‌ها، دانشجویان متأهل دانشگاه یزد و طلاب متأهل مدارس علمیه یزد بودند، مشروط بر این که مدت زمان زندگی زناشویی آن‌ها بین 5-2 سال بوده و در گروه دانشجویان، یکی از همسران دانشجو و در گروه طلاب نیز یکی از همسران طلبه باشد و در دامنه سنی 32-18 سال قرار گیرند. منطق استفاده از این دو نمونه، تفاوت در آموزه‌های مذهبی به صورت خاص بود.

ابزار پژوهش

مقیاس جهت‌گیری مذهبی: این مقیاس توسط بهرامی در سال 1378 طراحی شده و دارای 45 سؤال است که دو عامل اساسی را متمایز می‌سازد. عامل نخست، جهت‌گیری مذهبی مبتنی بر سازمان‌یافتگی مذهبی است که منعکس‌کننده استقرار نسبی رابطه فرد با مذهب است و موضوع‌هایی نظیر اعتقاد به خداوند و روز جزا، اعتقاد به وظیفه و تلاش برای سازندگی، اعتقاد به خدمت به مردم و اعتقاد به یاری خداوند در روزهای سخت را در بر دارد. عامل دوم، عدم سازمان‌یافتگی مذهبی را منعکس می‌سازد و عاملی منفی در جهت‌گیری مذهبی است. این عامل فقدان مهار خود در مواجهه با گناه، عدم اعتقاد به خدمت به مردم و وظیفه انسانی، ناشکیبایی در برابر نتیجه کار و تمایل به کسب فوری نتیجه، فقدان مراقبت از افکار و اعمال، خودخواهی و فقدان توجه به حقوق دیگران، نادیده گرفتن حریم‌ها برای تحقق اهداف شخصی و نارضایتی از زندگی را در برمی‌گیرد. چارچوب اساسی این پرسشنامه مرجعیت بخشیدن به ساختار روابط و مناسبات انسان در تمام ابعاد آن در پرتو رابطه انسان و خداست (بهرامی احسان، و تاشک، 1383). نمره بالا در این عامل نشان‌دهنده آن است که فرد هنوز موفق به ایجاد رابطه‌ای پایدار با مذهب نشده است. این آزمون با استفاده از یک الگوی منسوب به امام صادق (ع) که انواع حقوق و وظایف انسان را تعریف می‌کند، طراحی شده است. پایایی این آزمون بین 0/85 تا 0/93 است. روایی آن با تأکید بر روایی سازه و روایی محتوا بررسی شده و این دو نوع روایی تأمین شده است (بهرامی احسان، 1380).

پرسشنامه معبد

پرسشنامه معبد در سال 1379 توسط گلزاری ساخته شده است و دارای 25 سؤال است که عمل - و نه اعتقاد و نگرش - به باورهای دینی را اندازه‌گیری می‌کند. مواد آزمون در چهار حوزه: عمل به واجبات، عمل به مستحبات، فعالیت‌های دینی (عضویت در گروه‌های دینی و...) و در نظر گرفتن دین در تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب‌های زندگی. سؤالات آزمون با توجه به رفتارهای دینی رایج در جوانان متدین به اسلام انتخاب شده است. آزمون معبد با 894 نفر دانشجو (621 دختر و 273 پسر) و 53 جوان زندانی (25 دختر و 28 پسر) در مجموع 947 نفر اجرا شده است. پایایی این آزمون با روش بازآزمایی 0/76، با روش دو نیمه‌کردن 0/91 و از طریق ضریب آلفای کرونباخ 0/94 گزارش شده است. این آزمون دارای روایی محتوای صوری و منطقی بالاست. روایی وابسته به ملاک این آزمون از طریق مقایسه افراد مذهبی و غیرمذهبی با ضریب 0/84 و بالاتر بدست آمده است (گلزاری، 1379).

- **مقیاس سازگاری زن و شوهر (DAS):** این مقیاس یک ابزار 32 سؤالی برای ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی از نظر زن و شوهر یا هر دو نفری است که با هم زندگی می‌کنند. این ابزار برای چند هدف ساخته شده است و می‌توان با به‌دست آوردن کل نمرات، از این ابزار برای اندازه‌گیری رضایت کلی در رابطه صمیمانه استفاده کرد. تحلیل عاملی نشان می‌دهد این مقیاس چهار بعد رابطه را می‌سنجد این چهار بعد از این قرار است: رضایت زن و شوهر، همبستگی زن و شوهر، توافق زن و شوهر و ابراز محبت. نمره‌گذاری سؤالات بین 0 تا 151 است. نمرات بالاتر نشان‌دهنده رابطه بهتر است (ثنایی، 1379). پایایی نمره کل مقیاس با آلفای کرونباخ 0/96 از همسانی درونی قابل توجهی برخوردار است. همسانی درونی خرده مقیاس‌ها بین خوب تا عالی است: رضایت دو نفری = 0/94، همبستگی دو نفری = 0/81، توافق دو نفری = 0/90 و ابراز محبت = 0/73. روایی آن با روش‌های منطقی روایی محتوا آزموده شده است. مقیاس سازگاری زن و شوهر با قدرت تمیز دادن زوج‌های متأهل و مطلقه در هر سؤال، روایی خود را برای گروه‌های شناخته شده نشان داده است. این مقیاس از روایی همزمان نیز برخوردار است، و با «مقیاس رضایت زناشویی لاک-والاس» همبستگی دارد (ثنایی، 1379).

هنجاریابی در ایران: این مقیاس با روش بازآزمایی و با فاصله زمانی 10 روز روی نمونه‌ای متشکل از 120 نفر از زوجین (60 زن و 60 مرد) اجرا شده و برای بررسی میزان همبستگی نمرات از روش گشتاوری پیرسون استفاده شد. ضریب همبستگی بین نمرات زنان و شوهران طی دوبار اجرا در کل نمرات 0/86 و مقیاس فرعی اول 0/68، مقیاس فرعی دوم 0/75 مقیاس فرعی سوم 0/71 و مقیاس فرعی چهارم 0/61 به‌دست آمده است. (حسین نژاد، 1374).

مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با.../۴۳۳

یافته‌ها

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی و آزمون t مستقل استفاده شد و نتایج زیر به‌دست آمد.

جدول 1: ضریب همبستگی بین مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی

Sig	F	همبستگی (r)	جهت‌گیری مذهبی
0/01	177	0/344	مذهب‌گرایی و سازگاری زناشویی
0/01	172	0/241	سازمان‌نایافتگی مذهبی و سازگاری زناشویی

براساس نتایج مندرج در جدول 1 بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. هر اندازه مذهب‌گرایی بیشتر شود، سازگاری زناشویی نیز بیشتر می‌شود و برعکس هر قدر میزان سازمان‌نایافتگی مذهبی بالاتر رود میزان سازگاری زناشویی پایین می‌آید.

جدول 2: ضریب همبستگی بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی

Sig	F	r
0/01	180	0/464

بر اساس نتایج مندرج جدول 2 بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد؛ بدین معنی که هر اندازه عمل به باورهای دینی در افراد بالاتر باشد سازگاری زناشویی نیز بالاتر می‌رود.

جدول 3: آزمون t مستقل برای مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی طلاب و دانشجویان

جهت‌گیری مذهبی	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
مذهب‌گرایی	طلاب	89	36/67	3/80	8/51	173	0/0001	5/41
	دانشجویان	86	31/25	4/58				
سازمان‌نایافتگی مذهبی	طلاب	85	27/95	5/96	-10/27	168	0/0001	10/48
	دانشجویان	85	38/43	7/26				

با توجه به جدول 3 مذهب‌گرایی طلاب به‌طور معناداری بیشتر از مذهب‌گرایی دانشجویان است. هم‌چنین سازمان‌نایافتگی مذهبی طلاب به‌طور معناداری کمتر از سازمان‌نایافتگی مذهبی دانشجویان است. در مجموع جهت‌گیری مذهبی طلاب بالاتر از دانشجویان است.

جدول 4: آزمون t مستقل برای متغیر عمل به باورهای دینی طلاب و دانشجویان

متغیر	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
عمل به باورهای دینی	طلاب	90	91/25	7/68	-10/43	176	0/0001	-16/15
	دانشجویان	88	75/10	12/45				

با توجه به جدول شماره 4 عمل به باورهای دینی طلاب به‌طور معناداری بیشتر از عمل به باورهای دینی دانشجویان است.

جدول 5: آزمون t مستقل برای سازگاری زناشویی و مؤلفه‌های آن در طلاب و دانشجویان

متغیر	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
سازگاری زناشویی	طلاب	90	123/16	10/07	2/75	176	0/007	4/71
	دانشجویان	88	118/44	12/34				
رضایت زوجی	طلاب	90	43/34	3/61	6/01	176	0/01	3/99
	دانشجویان	88	39/34	5/14				
همبستگی زوجی	طلاب	90	15/12	1/99	3/95	176	0/01	1/49
	دانشجویان	88	13/62	2/97				
توافق زوجی	طلاب	90	51/60	6/11	-0/84	176	0/397	0/80
	دانشجویان	88	52/40	6/46				
ابراز محبت زوجی	طلاب	90	13/75	1/33	1/17	176	0/240	0/334
	دانشجویان	88	13/41	2/32				

با توجه به جدول شماره 5، سازگاری کلی و رضایت و همبستگی زناشویی طلاب بیشتر از دانشجویان است اما در بعد توافق زناشویی و ابراز محبت زناشویی تفاوت معنادار نیست؛ بدین معنی که توافق و ابراز محبت زناشویی این دو گروه به یک میزان است.

هدف اصلی پژوهش حاضر مطالعه مقایسه و رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی طلاب و دانشجویان بود و بررسی این موضوع که طلاب مدرسه‌های علمیه که آموزه‌های دینی دریافت می‌کنند، در عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی نسبت به دانشجویان در چه موقعیتی قرار دارند. بر اساس نتایج مندرج در جدول 1 بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. در این پژوهش جهت‌گیری مذهبی معادل دینداری و دارای دو مؤلفه است: مذهب‌گرایی (که عاملی مثبت در جهت‌گیری مذهبی است) و سازمان‌نیافتگی (که عاملی منفی در جهت‌گیری مذهبی است). نتیجه پژوهش نشان داد سازگاری زناشویی با مذهب‌گرایی همبستگی مثبت و با سازمان‌نیافتگی مذهبی همبستگی معکوس دارد. این یافته با پژوهش مولینز، پرویت و بریکت و هاریسون، (2001) و اسپرجم، مارشال، هاریس و لی (2011) کوترلو و استلزر (2010) هماهنگ است. هم‌چنین با پژوهش جعفری، حیدری، فتحی اقدام و قربانی (1386) ناتانل و دولاهیت (2006) کال و هیتون (1997) که نشان دادند دین موجب افزایش رضایتمندی زناشویی، کاهش و حل تعارضات زوجی می‌شود، همساز است؛ اما جهت توضیح این‌که چگونه مذهب، ازدواج و رابطه زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد می‌توان به پژوهش مارکس (2006)؛ به نقل از یکسین، (2009) اشاره کرد که با مطالعه کیفی در این زمینه گزارش‌ها از باورهای معنوی از جمله باورهای ضد طلاق و اعتقاد به این‌که خدا حامی زندگی زناشویی است، ازدواج را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

به علاوه دلیل این‌که سازگاری افراد مذهبی بیشتر است، تأکیدی است که اسلام بر روابط متقابل زوجین دارد و آیه‌های متعددی در قرآن به این موضوع اشاره دارد از جمله گذشت (بقره، 23) هدیه‌دادن (نساء، 4) خوش‌رفتاری (نساء، 15، 20، 19) مسؤلیت و سرپرستی (نساء، 34) تشویق به سازگاری (نساء، 128) عدم پرخاشگری (آل عمران، 159) و نیز یاد خدا در تمام امور (رعد، 28).

بر اساس نتایج جدول 2 بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. این یافته با پژوهش بوت و جانسون⁹ (به نقل هانلر و جنکوز، 2005) که رابطه تمایل به کلیسا رفتن با سازگاری زناشویی را به‌دست آورده است و نیز با پژوهش کال و هیتون (1997) که تمایل به خدمات مذهبی را باعث کاهش ناسازگاری زناشویی می‌داند همسو است. به‌علاوه آن‌ها در پژوهش خود گزارش کرده‌اند که اعمال مذهبی با نرخ پایین‌تر طلاق و کاهش افکار مربوط به طلاق، همراه است. هم‌چنین هیتون و پرات (2004) بین عمل به باورهای دینی و میزان صمیمیت، توافق، صادق بودن و ابراز محبت و پایبندی به تعهدات، رابطه‌ای به‌دست آوردند. بوتلر و گاردنر و بیرد (1998) طی پژوهشی ادعا کردند که دعا و عبادت برای زوج‌های مذهبی یک فعالیت نرم‌کننده¹⁰ است، آن‌ها دریافتند که دعا کردن همدلی و خودتفسیری را بالا می‌برد و نیز هیجانات خشم و واکنش‌های هیجانی را کاهش می‌دهد.

با توجه به جدول 1 و 2 نتیجه می‌گیریم همبستگی عمل به باورهای مذهبی با سازگاری زناشویی ($r=0/46$) از همبستگی جهت‌گیری مذهبی با سازگاری زناشویی ($r=0/34$) بیشتر است. می‌توان استنباط کرد که اعمال مذهبی بیشتر از باورهای مذهبی با سازگاری زناشویی رابطه دارد. این نتیجه با بخش‌هایی از پژوهش سالیوان (2001) هماهنگ است و نشان داد مذهب به‌طور کلی بر رضایتمندی زناشویی تأثیر دارد به شرط اینکه فرد با اعمال معنوی درگیر باشد.

با توجه به جدول 3 طلاب نسبت به دانشجویان از جهت‌گیری مذهبی بالاتری برخوردارند که این یافته با پژوهش آذربایجانی (1385) هماهنگ است. در این پژوهش جهت‌گیری مذهبی طلاب، دانشجویان دانشگاه تهران و دانشجویان دانشگاه آزاد با هم مقایسه شد که نشان داد جهت‌گیری مذهبی گروه 1 بیشتر از گروه 2 و 3 است، اما بین گروه 2 و 3 تفاوت معناداری نبود. با توجه به اینکه ورود به حوزه‌های علمیه داوطلبانه است، به‌نظر می‌رسد افرادی که وارد حوزه‌های علمیه می‌شوند علاقه و گرایش‌های مذهبی بالاتری دارند. علاوه بر آن آموزش مذهبی، جهت‌گیری مذهبی را نیز بالا می‌برد. این امر در تأیید نظر بوردیوی جامعه‌شناس نیز می‌باشد که معتقد است: مذهب نظامی نمادین است که هم‌زمان ساخت‌یافته و ساخت‌دهنده است (بوردیو، به‌نقل از دیلون، 2001). نصرتی و ذولفقاری (1391) نیز در پژوهش خود خاطر نشان کردند که سرمایه‌های مذهبی با اغلب مؤلفه‌های سبک

زندگی رابطه دارد. در پژوهش حاضر، روشن می‌شود که آموزه‌های مذهبی به عنوان سرمایه‌های مذهبی جهت‌گیری فرد را تحت تأثیر قرار داده است.

یکی دیگر از یافته‌های پژوهش حاضر این است که طلاب نسبت به دانشجویان از عمل به باورهای دینی بالاتری برخوردارند (جدول 4). در تفسیر این یافته می‌توان گفت مطابق نظریه میدانی لوین، رفتار به‌واسطه میدانی که در آن وجود دارد شکل می‌گیرد (کریمی، 1385). هم‌چنین براساس نظریه یادگیری اجتماعی باندورا (پروین، ترجمه جوادی و کدیور، 1386) طلاب بیشتر در معرض مشاهده و الگوبرداری از رفتارهای مذهبی قرار دارند. هم‌چنین با توجه به نظر الیس که معتقد است باورها و اعتقادات فرد، رفتار فرد را می‌سازد (شفیع آبادی و نصری، 1388)، به علت این که طلاب در حال آموزش و پژوهش درباره دین هستند، باورهای دینی بیشتر و قوی‌تری برای اعمال و رفتار دینی دارند. مبحث فوق با پژوهش مهدوی کنی (1387) مبنی بر این که بین آموزه‌های دینی مبلغ مذهبی و مؤلفه‌های مورد نظر در سبک زندگی رابطه وجود دارد همسو است.

در آیات قرآن کریم همیشه علم و عمل در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند: «الذین آمنوا و عملوا الصالحات... (عصر، 3) آنان که ایمان می‌آورند و عمل صالح انجام می‌دهند.» حضرت علی (ع) در ارتباط با هماهنگی علم و عمل می‌فرماید: «علم و عمل پیوندی نزدیک دارند و کسی که دانست باید به آن عمل کند؛ چراکه علم، عمل را فرا می‌خواند، اگر پاسخ گرفت می‌ماند و گرنه کوچ می‌کند.» (نهج البلاغه، حکمیت، 366) با توجه به این که طلاب در مورد چرایی انجام اعمال دینی علم و دانش کسب می‌کنند. بنابراین قدرت تجزیه و تحلیل مسائل دینی در ایشان عمیق‌تر گشته و امکان پایبندی آنها به دین، عقاید دینی و اعمال دینی نیز بیشتر می‌شود.

یافته‌های دیگر حاکی از آن است که طلاب نسبت به دانشجویان از سازگاری زناشویی بیشتری برخوردارند (جدول 5). میانگین گروه دانشجویان و طلاب نشان می‌دهد که هر دو گروه از سازگاری زناشویی نسبتاً خوبی برخوردارند اما سازگاری زناشویی طلاب بالاتر از دانشجویان است. این یافته‌ها با پژوهش پورنازی و همکاران (1384) هماهنگ است، آن‌ها به این نتیجه رسیدند که دخالت دادن دین در تصمیم‌ها و انتخاب‌ها بیشتر از دیگر ابعاد، در کارکرد خانواده است. هم‌چنین پژوهش نیکویی (1384) نیز تأییدکننده این یافته است.

گرچه این دو گروه در سازگاری کلی با هم متفاوت هستند، اما در ابعاد این سازگاری تفاوت‌ها قابل توجه است؛ با توجه به جدول 5 بیشترین تفاوت مربوط به رضایت زوجی می‌شود. اگرچه سازگاری زناشویی طلاب بالاتر است، اما به نظر می‌رسد این تفاوت در سازگاری به دلیل رضایتمندی زوجی است؛ بدین معنی که طلاب رضایتمندی زوجی بالایی دارند ($t=6/01$) اما این سازگاری به دلیل توافق و ابراز محبت بالا نیست زیرا توافق زوجی ($t=-0/84$) و ابراز محبت ($t=1/17$) این دو گروه تفاوت معناداری با هم ندارد. نتیجه‌گیری می‌شود که دیانت لزوماً بر تمام ابعاد زندگی اثر ندارد. این یافته با پژوهش هانلر و جنکوز (2005) هماهنگ است آن‌ها نتیجه گرفتند دیانت در رضایتمندی زناشویی نقش عمده‌ای دارد اما برای حل مسئله نقش میانجیگری ندارد.

از آن‌جا که مذهب منبع مؤثری برای تجزیه و تحلیل اطلاعات است، حتی در شرایطی که توافق و ابراز محبت زناشویی حاصل نشده باشد، با ارایه باورهایی هم‌چون گذشت، بردباری و... فرد را راضی نگه می‌دارد.

زوج‌های مذهبی وقتی تعارض را تجربه می‌کنند، مذهب به‌عنوان یک نرم‌کننده برای سازگاری زناشویی آن‌ها عمل می‌کند (بوتلر و گارنر، بیرد، 1998).

پی‌نوشت‌ها

1. Companionship
2. Camo

6. Marks
7. Goodman

3. Malman
4. Peterson
5. Dollohit

8. Haston
9. Johnson
0. Softening

منابع

- آذربایجانی، م.، موسوی اصل، س. م. (1385). درآمدی بر روان‌شناسی دین. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و انتشارات سمت. استوری، ج. (1386). *مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه* (ترجمه ح. پایند). تهران: نشر آگاه.
- بهرامی احسان، ه. (1380). میزان اعتبار و قابلیت اعتماد مقیاس جهت‌گیری مذهبی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، 62، 67-90.
- بهرامی احسان، ه. و تاشک، آ. (1383). ابعاد رابطه میان جهت‌گیری مذهبی و سلامت روانی و ارزیابی مقیاس جهت‌گیری مذهبی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، 34(2)، 41-63.
- پروین، ح. (1386). *روان‌شناسی شخصیت* (ترجمه م. ج. جوادی و ب. کدپور). تهران: انتشارات آیین.
- عبدالله‌پور، ن.، مقیمی‌آذری، م.، قلی‌زاده، ح.، سیدمهدوی، م.، ر. مهدوی، ا.، و علی‌اشرفی‌زکی، ز. (1388). رابطه دینداری با کارکرد خانواده در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تبریز. *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی*، 3(7)، 157-174.
- ثنایی، ب.، علاقبند، س.، و هومن، ع. (1379). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.
- جعفری، ا.، صدیقی، ج.، و فتوحی‌اقدام، ق. (1386). رابطه بین کارایی خانواده و دینداری و سلامت روان و مقایسه آن بین دانشجویان دختر و پسر. *تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره*، 6(22): 107-115.
- حسین‌نژاد، م. (1374). *بررسی میزان ناسازگاری والدین کودکان عقب‌مانده‌ذهنی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- رسولی، ر. (1386). *اثربخشی مداخله متمرکز بر هیجان (به شیوه زوجی و فردی) در بهبود کمال‌درماندگی رابطه زوج‌هایی که فرزندی با بیماری مزمن دارند*. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- شفیع‌آبادی، ع.، و ناصری، غ. (1388). *نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- کریمی، ی. (1385). *روان‌شناسی اجتماعی*. تهران: ارسباران.
- گلزاری، م. (1379). *ساخت مقیاس سنجش ویژگی‌های افراد مذهبی و رابطه این خصوصیات با بهداشت روانی آن‌ها*. رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- قرآن کریم. (1374). *ترجمه الهی قمشه‌ای*. رشیدی، تهران.
- نهج‌البلاغه، حکمت، 366. (1381). *ترجمه علی اصغر فقیهی*. مشرقین، قم.
- نجفی، م.، احدی، ح.، و دلاور، ع. (1385). بررسی رابطه کارایی خانواده و دینداری با بحران هویت. *مجله دانشور رفتار*، 13(16)، 26.
- نصرتی، ش. و ذوالفقاری، ا. (1391). تأثیر میزان دینداری بر سبک زندگی جوانان تهرانی. *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، 4(14)، 101-117.
- نیکویی، م.، و سیف، س. (1384). *بررسی رابطه دینداری با رضایتمندی زناشویی*. تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، 4(13): 61-70.
- مهدوی‌کنی، م. (1387). *دین و سبک زندگی*. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.

- Butler, M., Gardner, B. C., & Bird, M. H. (1998). Not just a time – out: Change dynamics of prayer for religious couples in conflict situations. *Family Process*, 37, 451-478.
- Call, R. A., & Heaton, T. B. (1997). Religious influence on marital stability. *Journal For the Scientific Studies of Religion*, 36, 382- 392.
- Coombs, R. H. (1991). Marital status and personal well –beings: A literature review. *Family Relations*, 40, 97-120.
- Cummings, M., & Watson, R. (1997). Fathers in family context: Effect of marital quality on child adjustment. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* pp:504-514. New York: John Wiley and sons.
- Schramm, D. G., Marshall, J. P., Harris, V. W., & Lee, T. R. (2012). Religiosity, Homogamy, and marital adjustment: An examination of newlyweds in first marriages and remarriages. *Journal of Family Issues*, 33, 8567-1571.
- Demo, D. H., & Acock, A.C. (1996). Singlehood, marriage, and remarriage: The effects of family structure and family relationships on mothers' well-being. *Journal of Family Issues*, 17, 388-407.
- Hamli, D. L. (2009). *Spirituality, religion, and resilience among militaries*. Unpublished doctoral dissertation, The Florida State University <http://diginole.lib.fsu.edu/etd/4304>.

- Dillon, M. (2001). Pierre, Bourdieu, Religion and cultural production. *Cultural Studies*;1(4); 411-429.
- Dudley, M., & Kosinski, F. (2006). Religiosity and marital satisfaction: A research note. *Review of Religious Research*, 32(1), 78-86.
- Emmons, R. A. (1999). Religion in the psychology of personality: An introduction. *Journal of Personality*, 67, 873- 888.
- Goodman, C. (1999). Intimacy and our economy in long – term marriage. *Journal of Gerontological Social Work*, 32, 83- 97.
- Greef, A. P. (2000). Characteristics of families that function well. *Journal of Family Issues*, 21, 944- 962.
- Hawkins, D. N., & Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long-term, low-quality marriages on well-being. *Social Forces*, 84(1), 451-471.
- Hunler, O. S., & Gencoz, T. (2005). The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship. *Contemporary Family Therapy*, 27(1), 123-136.
- Kamo, Y. (1993). Marital satisfaction: A comparison of the United States and Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 551-568.
- Kelley, B. S. (2008). Life Satisfaction, Religiosity/Spirituality, and the Relationship with Parents in Adolescents and Young Adults. *Dissertation Abstract International*, 69(10), 119.
- Kotrla, K., & Dyer, P., & Stelzer, K. (2010). How clergy sexual misconduct happens: A qualitative study of first-hand accounts. *Journal of the Scientific Study of Religion*, (48)4, 817-824.
- Mullins, L. C., Proett, D., Breckett, K., & Harisson, D. (2001). *Marital adjustment and religiosity: A comparison of these under age 65 with those age 65 and older* [On-line]. Available: www. Geron.uga.
- Lambert, N. M., & Dollahit. D. C. (2006). How Religiosity Helps Couples Prevent, Resolve, and Overcome Marital Conflict. *Journal of Family Relations*, 55(4), 439-450.
- Chaudhari, N. P., Patel. H. j. (2009). A study about marital adjustment among female of urban & rural mehsana (Gujarat). *Journal, of personality & clinical studies*, 1 (2), 70-75.
- Roizblatt, A., Kaslow, F., & Rivera, A. (1999). Long – lasting Marriages in Chile. *Contemporary Family Therapy*, 27, 113-129.
- Sayaers, S. L., Kohn, C. S., & Fresco, D. M.(2001). Marital conflict and depression in the context of marital discord. *Cognitive Therapy and Research*, 25(6), 713-732.
- Sullivan, K. (2001). Understanding the relationship between religiosity and marriage: An investigation of the immediate and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples. *Journal of Family Psychology*, 15, 610-626.
- Zulling, K. J., Ward, R. M., & Horn, T. (2006). The association between perceived spirituality, religiosity and life satisfaction: The mediating role of self-rated health. *Social Indicators Research*, 79, 255-274.
- Yaxin Lu. B. S. (2009). Religiosity and Chinese immigrants' marriage. Unpublished master thesis, Louisiana state university. <http://etd.lsu.edu/docs>.

